

Juha T. Hakala

KOHTUUDEN KIRJA

Näkökulmia ääriyhteiskuntaan

Talentum Pro | Helsinki

MISTÄ KIRJOITAN

Jos oikein tarkkoja ollaan, sain idean tähän kirjaan keski-ikäiseltä lenkkeilijältä, tuiki tuntemattomalta mieheltä. Hän hoippui vastaani eräänä helteisenä kesäpäivänä.

Ensin en kiinnittänyt kaveriin erityistä huomiota, mutta sitten oli ihan pakko katsoa uudelleen. Totta. Mies oli ilmiselvissä vaikeuksissa, vaikka hänen sotisopansa (tiedättehän: juoksu-kengät, ihomyötäiset trikoot, juomapullo, hikinauha ja sen sel-lainen) vaikutti olevan kaikin puolin moitteettomassa kunnossa.

Olin itse liikkeellä kävellen. Sivuttaessaan minut lenkkeili-jä läähätti ja hänen katseensa haritti. Itse asiassa miehen askellus oli sitä luokkaa, että epäilin hänen tuota pikaa sotkeutuvan lo-pullisesti jalkoihinsa. Ei siinä mitään, tällaistahan aina toisinaan näkee.

Kuinka ollakaan, jokunen päivä myöhemmin sain tilaisuuden kuulla lääkäriä, joka puhui oman työnsä muutoksista. Hän kertoi vastaanotolleen tulevan selvästi aiempaa useammin jak-samisensa rajalle, jopa ”kestokykynsä äärirajalle” – näitä sanoja hän käytti –, päätyneitä ihmisiä.

Heissä oli toki niitä, jotka olivat väsyneet työssään, mutta joukossa oli tohtorin mukaan myös monia sellaisia, joiden uupu-muksen taustalla ei näyttänyt olevan mitään työperäistä syytä. Selvää diagnoosia ei saatu, koputtelipa heitä vaikka kuinka.

Yhden yhteisen nimittäjän lääkäri uskoi kuitenkin löytäneensä. Se oli periksi antamattomuus. Oletuksen esitettyään hän heittäytyi monisanaisesti pohtimaan yhteiskuntaa, joka synnyttää tällaista asennetta. Mikä sen saa aikaan? Mistä johtuu, että meissä on yhä enemmän niitä, jotka pyrkivät kaikin mahdollisin (ja joskus jopa mahdottomin) keinoin äärimmäiseen tulokseen?

Tämä on kirjani aihe. Haluan pureutua äärimmäisyyteen ilmiönä, aluksi yksilötasolla, hieman myöhemmin organisaatioiden ja rakenteiden mutta lopuksi myös elämäntavan ja arvojen näkökulmasta.

Olen valinnut kirjaani esimerkkejä, joiden toivon voivan pysähdyttää. Ne eivät tietenkään ole mikään tasavälinen otos elämästä, ovat pahan kurkistusluukkuja kirjani aiheeseen. Totta kai haluaisin niiden havahduttavan. Toivon, että me kaikki huomaisimme, kuinka lähellä ilmiö on jokapäiväistä elämäämme. Tai että se ehkä on jopa osa meitä itseämme. Ja mistä johtuu, ettemme ole tulleet aikaisemmin panneeksi tätä merkille?

Vastaus Suureen Kysymykseen ”Mikä meitä tähän tai tuohon milloinkin ajaa?” voi tietysti olla yksinkertaisempi kuin oletankaan. Voihan olla, että selitys kätkeytyy yhteen pieneen sanaan: elämä. Sehän se panee meidät kurottelemaan!

Vaikka sattumoisin kuulemani tohtori ei halunnut syyllistää työelämää, tiedän, että nimenomaan se on monelle meistä ensimmäinen mieleen juolahtava selitys. Ehkä se vain on helppo selitys. Tiedättehän: Paha organisaatio vaatimuksineen... *sehän* se on ajanut meidät tähän, *ylittämään* itsemme. Ei se meistä itsestämme johdu.

Vaikka monet äärimmäisyyttä ja sen vastinparia kohtuullisuutta kuvaavista esimerkeistäni ovat rautalanganomaisia, en ko-

ta uskotella, että maailma oikeasti olisi mustavalkoinen. Ei se niin mene. Eivät elämä ja sen eteemme juoksuuttamat tilanteet ole juuri koskaan niin yksinkertaisia kuin nopeasti silmäiltynä näyttäisi.

Pikemminkin näen edessäni jonkinlaisen keskinäisriippuvuuksien himmelin, dominoilmiön, johon kytkeytyvät monimutkaisin sidoksin elämäntavan muutokset, hyvinvoinnin ulottuvuudet ja globaalien talouden suhdanteet. Elämäntavan muutokset, esimerkiksi muoti, ovat mainioita osoittimia siitä, että käsittelemääni pakkaa ovat kaiken aikaa sekoittamassa ihmismielen vaikeasti ennustettavat liikkeet, yksisanaisesti psykologia.

Muutamia esimerkeistäni ovat peräisin työpaikaltani yliopistosta. Tämäkin maailma on muutoksessa. Juuri tällä hetkellä olen huolestunut opiskeluelämän kaikinpuolisesta kovuudesta. Se näkyy ponnisteluna kohti unelma-ammattia, käsittämättömänä tutkintotehtailuna tai kokonaisten ikäluokkien elämää varjostavana työllistymishuolena.

Tiesittekö, että yliopistojen kaikkein halutuimmissa koulutusohjelmissa opiskelee suuri määrä nuoria lahjakkaita aikuisia, jotka ovat saaneet opiskelupaikkansa ehkä kuudennella tai vasta seitsemännellä yrittämällä? Sisukasta joukkoa, kaikki kunnia heille, mutta valitettavasti tälläkin asialla on kääntöpuolensa.

Nimittäin, saatuaan opiskelupaikkansa moni näistä huipulle pyrkijöistä on niin huonossa hapessa, etteivät pyrinnot opintielä enää sujukaan. Ei kai tässä ole mitään järkeä? Ei tällaisesta puhuttu mitään vielä vuosituhannen vaihteessa.

Jostakin syystä ajan rajallisuus, kiire, kiinnostaa minua aina vain. Mitä kiire on? Eikö se synnykin pyrkimyksestä ahtaa tiettyyn aikayksikköön, vaikkapa päivään, vielä vähän lisää hyödyll-

lisiä toimintoja; työorientoituneita liikkeitä, pilateskuroituksia tai esikouluikäisten sellotunteja.

Otan asian esille, koska kiireellä on koukuttavat piirteensä. Tässä mielessä kiire on salakavala. Olemme omaksuneet tavan ajatella, että on jotenkin muodikasta olla tohkeinen. Että kiire olisi ikään kuin eteenpäin menomme ja suorastaan menestyssemme edellytys.

Valitettavasti asia ei ole niin. Lukuisat tutkimukset osoittavat, että alituisella kiihdytyksellä vain lisäämme ongelmiamme. Se tekee meistä hermoheikkoja säntäilijöitä, joiden kouriintuntuvin vaikutus kanssaeläjiin on yrmeä, sekasortoinen hämmennys.

Muutakin pahaa kiire saa aikaan. Itse asiassa tämä ”muu” voi olla yhteiskunnan toimivuuden kannalta suorastaan kohtalokasta. Tarkoitan sitä, että kroonistunut kokemuksemme ajan puutteesta saa meidät tiivistämään ja pakkaamaan asioita. Juuri tästä johtuen prosessin lopputulos – olipa se mitä laatua milloinkin – ikään kuin ohenee ja pinnallistuu. Mikä vahinko, mikä vahinko se onkaan!

Talous on oma lukunsa ääri-ilmiöiden parissa. Rajattoman kasvun ideologia on klassinen esimerkki ajattelutavasta, jonka kestättömyys on osoitettu mutta johon toistuvasti haksahdamme. Tai otetaan pelkät suhdannevaihtelut: kun talous kiihtyy uuteen nousukauteen, joukossamme on päivä päivältä enenevä liuta heitä, jotka – jostakin syystä – olettavat suotuisan myötätuulen jatkuvan *tällä kertaa* maailman tappiin.

Niinhan ei tietenkään käy. Mutta sanokaa, mistä johtuu, että järkevimmätkin meistä haksahtavat kerta toisensa jälkeen olettamaan, että juuri nyt elämme poikkeuksellista aikaa. Tämä ajatusharha lienee lähestulkoon yhtä yleinen kuin uskomme

ympäristön rajattomaan kestävykseen. Tässä kaikessa on jotakin hyvin kohtalokasta.

Ennen aloitustani tähdennän, että hampaankolossani ei ole mitään erityistä yliherkkyyttä yksittäisiä övereitä, vaikkapa huippupalkkoja tai äärimmäisiä ruokavalioita, vastaan. En kuitenkaan voi mitään sille, että juuri tuonkaltaiset ilmiöt – kasautuessaan – asettuvat esteiksi matkallani kohti ihannemaailmaani, kohti esimerkiksi tasaisemman tulonjaon tai hyvän, leppoisan, läheisistä aidosti huolta kantavan ja viipyilevän arjen maailmaa.

Kirjani lopuksi toivon voivani perustellusti päätyä siihen, miksi kohtuus kannattaa ja miksi kohtuuttomuus on pahasta, liki pitäen aina. Kirjoitustyötä siivittäneen huoleni taustalla on vakaa usko siihen, ettei ääriajoillaan pinnistelevä ihminen – niin kuin ei äärimmäisyyksien maailmakaan – voi hyvin.

Kaikki se, mitä olen tullut kirjoittaneeksi, on herttaisen yksimielistä modernin onnellisuustutkimuksen ydinsanoman kanssa, jonka mukaan ylivertaiset inhimilliset saavutukset, tai vaikkapa rikkaus, eivät takaa onnea.

Periksiantamattomuus voi kyllä tuoda väliaikaisen helppoutuksen – ja tiettyyn rajaan asti se onkin piirteenä jalo –, mutta ääri-ilmiönä se on taakka, jopa tuhoisuuteen saakka. Filosofina väitän, että kyky arvioida omia mahdollisuuksiaan on tärkeä henkisen kypsyyden osoitin. Ellemme kykene myöntämään rajallisuuttamme, murrumme.

Liian moni on murtunut.